

1973 APR 14

Magyar Hírlap

HÉT VEGE

MAGYAR HÍRLAP

Verskedvelő fiatalokból – versértő felnőttekké

Rögös utak a költészethez

„Mi a vers? Az emberiség előbb tudott versben beszélni, mint prózában. Amikor az első ember kinyitotta szemét bölcsőjében, mely az egész földgolyó volt, fölördített azon való ámulatában, hogy erre a világra született, s az indulat, fájdalom, rájongás ütemes szavait gügyögte. Ivadéka csak később tanult meg a prózát. A görögök történetírói, a logographosok költeményekből hüvelykeztek ki az óskori históriai tényeket. A vers mindnyájunk anyanyelve.” (Kosztolányi Dezso: Abécé a versről és költőről.)

Mit tesz az iskola?

„Imádok olvasni, de csak Jókait. Ő utána olyan csúnya a magyar irodalom. Még a Szent Péter esernyője jó, de Móricz már undorító, Ady erkölcstelen, József Attila érthetetlen.”

„Akkor annyit izélgetnek minket ilyen kultúrdumákkal, azoknak biztos nem így kell összehozniuk a forintot, mint nekünk. A műszak után kezdek el valami pénzt is keresni, aztán egy jó Berkesi még jöhet, de öt perc múlva már alszok is.”

„József Attila számomra már több, mint proféta, ha vallásos lennék, azt mondanám, ő az Isten. Amit a világról, emberségről, szépségről, szerelemről tudok, azt tőle tanultam.”

Ezt a három, más és más mentalitást, eltérő kulturális szintet és igen különböző művészi igényt tükröző nyilatkozatot *Tánczos Gábor* publikálta „Mit olvasnak a fiatalok?” című művelődésszociológiai tanulmányában. Budapesti gimnazisták olvasási igényeit és szokásait mérte fel a tanulmány írója. Statisztikai és szociológiai elemzésének eredményeként kénytelen volt megállapítani, hogy az iskola egyre kevesebbnek bizonyul az értő olvasóközönség nevelése szempontjából. S ez a vers iránti érzék, a „verszítés” vizsgálatánál mutatkozott meg legvilágosabban. Hiába nevezte a kérdezettek döntő többsége legkedvesebb tantárgyának a magyar irodalmat, ez az a szféra, amely a legszomorúbb képet nyújtotta a vizsgálat során.

Valóban anyanyelve

Olvasni az iskolában tanítják meg az embert. Az olvasóvá neveléshez azonban már kevés csak az iskola.

Bérek Kati és Zolnay Pál megdöbbentő képet élénk taró tévesorozata is ezt bizonyította. Az egyik adásban megszólaltatott, nyolcvanadik évét taposó falusi néni felejthetetlen élményt nyújtott a nézőknek. Számára valóban anyanyelv volt a vers, mert *Petőfi sorait a szívében dédelgette*. Dolgos évei során munka közben izélgette, mondogatta, csak úgy, magának, a hajdan tanult költeményeket. Számára a vers táplálék és észrevétlen vigasz volt, amelyet mindig magában hordozott.

Ezzel szemben ijesztő volt az a cinikus érdektelenség, amely a fiatalok válaszait jellemezte. Igaz, a kérdések csak Petőfi költszertére vonatkoztak, de a feleletekből kirajzolódott egy általános kép: rosszul tanítják az irodalmat az iskolákban. Akadt olyan diák, aki nyíltan ki is mondta: „tankönyvívő, sémákban gondolkozva” beszélnek nekik a legnagyobbakról. Így ahelyett, hogy felkeltenék az érdeklődést nemzeti költészetünk büszkeségei iránt, inkább elveszik a kedvet a versolvasástól, hiszen az is kötelező, biflázó jellegűvé szürkül a legtöbb diák előtt.

Körmenden történt

Pedig gyermekkorban a világ verseken keresztül tárul fel az ember számára. Ez a megélt szál, vers és gyermek között éppen az iskolában szakad meg?!

Ahol irodalomrajongó a tanár, és a versin kereszttől mutatja be a költőt, ráirányítva a gyerekek

figyelmét a személyes hangvétel okaira és jellemzőire, ott a tanulók maguk ítélik meg a verset s alkotóikat. Az irodalmi ízlést ez az önállóságra nevelő módszer alakíthatja legeredményesebben.

Sajnos, a tapasztalatok azt mutatják, hogy igen kevés az ilyen módszert követő pedagógusok száma. S kevés az olyan megszálolt könyvtáros is, aki — összefogva a tanárokkal — fellendíthetné a versolvasási kultúra jelenlegi szintjét.

Am ha kevesen is, vannak ilyenek: maguk köré gyűjtik a versek iránt érdeklődő fiatalokat, s igyekeznek rányitni a gyerekek szemét az igazi értékekre.

Falussy Béla körmendi gimnazistákból és szakközépiskolásokból szervezett egy kísérleti *irodalmi klubot*. Önálló versolvasási készséget akart kialakítani a fiatalokban, de úgy, hogy a társművészetekkel együtt fejlessze esztétikai érzékenységüket.

Kezdetben nem egyes verseket elemeztek, hanem több költemény elolvasása után alakították ki a költőről és koráról szerzett ismereteiket. S csak ezután (a költő egyéniségének, világnézetének, társadalmi helyzetének, életkörülményeinek és stílusának megértése után) jutottak el az egyes versekhez. Így vált a fiatalok előtt nyilvánvalóvá, hogy egy adott vers nemcsak arról szól, amit prózára lefordított tartalma jelent, hanem jóval többet, mélyebbet, átütősebbet, egyénibbet annál. Felszabadult a képzeletük, egyre világosabban felismerték a belső összefüggéseket, bátrabban aszszovalóztak, s passzív befogadókba lassan aktív művelzőkké váltak.

Könyvtárakban, művelődési házakban

Illés Zsuzsa, az újpesti 28-as számú könyvtárban 1968-ig kftűnően működő vers- és színműbarátok klubját vezette. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár módszertani folyóiratában számolt be tapasztalatairól, megjegyezve: a klub nem azért oszlott fel, mert nem vált be, hanem mert betöltötte feladatát. „Amikor megszerveztük a könyvtári klubokat, Újpesten ezek voltak az egyetlen olyan irányított közösségek, ahol komoly ideológiai-esztétikai nevelőtevékenység folyt. Ma már a népművelés társintézményei, a kerületben levő művelődési házak, a különféle tanácsai, társadalmi és tömegszervezetek nagyobb apparátussal, jobb anyagi felkészültséggel megfelelő színvonalú otthon teremtettek a fiatalok szórakozási és művelődési törekvései kielégítésének.”

Valóban, a művelődési házakban és a legtöbb iskolában jól — és kevésbé jól — dolgozó irodalmi csoportok, szavalóköri, versbarát klubok működnek. Ez az adat némileg enyhíti az egyre szaporodó olvasáselemző vizsgálatok szomorú végkicsengését. Örvendetes látni, hallani a fiatalok kulturális seregszemléin, az irodalmi színpadok bemutatóin, a Ki mit tudokon, a különböző szintű szavalóversenyeken részt vevők színvonalas produkcióit is. Az amatőr művészeti mozgalom kiváló bölcsője a verskedvelő fiatalok versértő felnőtté nevelésének.

Radnóti és Szabolcska

És nem lehet eléggé dicsérni a televízió nyilvánossága előtt zajló szavalóversenyeket, melyeknek hatóságára páratlanul széles; közel hozza a költészetet a nézőkhöz, s a zsűri tanulságos értékelése is nagy szerepet játszik a versek megértésében, megszerzésében.

Több olvasói vizsgálat kiderítette már, hogy a verszítés szintje bármennyire is az iskolai végzettséggel arányos, a versok megértése a magasabb iskolai végzettségűek, az értelmiségiek körében is gyakran nehézségek közepette történik. A Könyvtartudományi és Mű-

szertani Központ munkatársai egy nagyobb országos felmérés részeként hatszáz könyvtárlátogatónak — fele középiskolás — kiosztottak húsz versrészletet, silányat és művészileg értékeset vegyesen, nem jelölve meg, melyiket ki írta. A feladat az volt, hogy egytől öt pontig értékeljék a töredékeket.

Ugyanezt a vizsgálatot hivatásos kritikusokkal is elvégezték. Kíváncsiak voltak, hogy a két vizsgálati csoport „osztályzatait” összevetve ki tudott finomabb különbségeket tenni a versek stílusjegyei, gondolati tartalma alapján.

Az eredmény lesújtó volt. Kiderült, hogy a költő „márkája” nélkül az emberek képtelenek a művet magát értékelni — még a műbírálok is —, kivéve az ismeretebb versrészleteknél. Az intenzív könyvtárhasználók, tehát olvasó fiatalok Radnóti 3,9-re, Szabolcska Mihályt 3,58-ra értékelték.

A két vers persze azért kerülhetett ilyen közel egymáshoz, mert a kérdezettek — biztos ami biztos alapon — igyekeztek közepesen pontozni, kis eltérésekkel. A kritikusok értékelése végletesebb volt, bátrabban használták a szélső pontértékeket is — bár itt is születtek meglepetések.

„Üstökösök” — kis példányszámban

Az utóbbi években tovább színesedett költészetünk, méghozzá egyre több új, a kamaszkorból még ki sem lépett fiatal verselő kötetével. Hogy csak az utóbbi évek „üstököseit” említsük: *Bari Károly* tizenévei derekán robbant be irodalmi életünkbe. S még el sem csúszott a páratlan felszárnyalásra képes, cigány származású költőgyermek körüli csodálgatás, máris újabb nevet kellett megjegyeznünk: *Bálint Leáét*, aki igazi csodagyerekként nyolcéves korában írt verseit éppúgy kötetbe gyűjthette, mint az érettebb próbálkozások termékeit.

Meglepetten kellett tapasztalni, hogy a megjelenést követő néhány nap leforgása alatt — zömmel a fiatalok — a szó szoros értelmében kifosztották a könyvesboltokat. Igaz, nem volt nehéz: a példányszámok igen alacsonyak voltak.

Kevés a keret?

A könyvtárak verseskötetekkel való ellátottsága, sajnos, nemcsak a legújabb köteteket tekintve hiányos. Különösen fájón siralmas a helyzet.

Bényei József 1966 őszén tíz Hajdú-Bihar megyei községi könyvtár állományát vizsgálta sorra: milyen verseskötetekkel rendelkeznek? A 4000—5000 lakosú falvakban, ahol egyre több az értelmiség és az iskolás, akik az új versektől új élményt várhatnak, az 5000—6000 kötetes könyvtárakban alig találkoznak mai líránk képviselőivel. Még azok a költők is „hiánycikkek” itt, akik sok szállal kötődnek a tájhoz: Tóth Endre, Ratkó József, Danyi Gyula hiába keresné egyetlen kötetét is.

S a nyugtalanító helyzetet nem szépíti és nem is magyarázza az a tény, hogy kevés a könyvtárak beszerzési kerete.

Valami már elindult

Ahány fejezet, annyi különböző kép. A versek és a fiatalok viszonya is ilyen ellentmondásos, szeszélyesen változókéony még. Van olyan közösség, ahol sikerült kifejleszteni a fiatalokban a versolvasási igényt, másutt még csak erőfeszítés sem történt ilyenmire.

Valami azonban már elindult, s az eddigi eredmények biztatóak, hogy a vers előbb-utóbb valóban mindnyájunk anyanyelve lesz.

H. Valachi Anna